

A NÉMET EGYSÉG ÉS A REGIONÁLIS FELZÁRKÓZTATÁS TÁRSADALMI GAZDASÁGI JELLEGZETESSÉGEI

Regionalizmus, szolidaritás és párbeszéd

KNOLL-CSETE EDIT¹

Absztrakt

Németország lassan 33 éve újra egységes, a 2022-es ünnepek mottója az együttesen növekedni, „Zusammenwachsen” volt. Aktuálisan a német egység politika abból indul ki, hogy a két országrész felzárkózása, összenövése sikeresen befejeződött, így jelenleg a covidregeneráció, az energiaválság, az élelmiszerválság, a klímaválság, a munkaerőhiány, a migráció kezelése, az ukrajnai háború, a beszállítórendszerek újragondolása, az energiaszektor strukturális átalakítása állnak a középpontban az „Új remény - Neue Hoffnung” jegyében. Ugyanakkor a német egység napja alkalmából készített INSA-felmérés² szerint a németek többsége nem tartja sikeresnek az egységesülési folyamatot. A megkérdezett nyugatnémetek 47 százaléka, illetve a keletnémetek 56 százaléka elégedetlen. Csupán 44 százaléknyi nyugatnémet és 33 százaléknyi keletnémet beszél sikeres egységről. Jelen cikkemben ezt a több mint harminc éves kohéziós folyamatot vizsgálom meg, illetve elemzem, különös hangsúlyt helyezve a regionális politika eszközrendszerére, valamint a két Németországban párhuzamosan lezajlott támogatási programokra, továbbá a regionalitást, a tartományok közötti párbeszédet garantáló intézményekre.

Kulcsszavak: regionális politika, német egység, szolidaritás, társadalmi-gazdasági kohézió, tartományok közötti együttműködés

Bevezetés

A második világháború és a kelet-nyugati konfliktus Németország felosztásához vezetett. Míg a Konrad Adenauer vezette Szövetségi Köztársaság a nyugati, illetve az európai integrációt választotta, addig az NDK-t beillesztették a Szovjet Birodalomba. A több mint negyven évnyi megosztottság után újraegyesült, évezredes regionális hagyományokkal (Kurfürsten³) rendelkező Németországban a német tartományok közötti párbeszéd egyik legfontosabb fóruma a Szövetségi Tanács. A „Bundesrat” a szövetségi köztársaság öt állandó alkotmányos szervének egyike. A parlament második kamarájaként, „felsőházaként”, ugyanakkor önálló szervként a tartományok érdekeit képviseli, valamint részt vesz a jogalkotási eljárásban. A Bundesrat⁴ helyeit

¹ A szerző a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdász diplomát Nemzetközi Kapcsolatok és Szociológia szakirányokból. 2019 szeptembere óta PhD Hallgató a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolájában, ahol 2023 januárjában kapott Abszolutóriumot. Témavezetője: Dr. Becsey Zsolt László egyetemi docens.

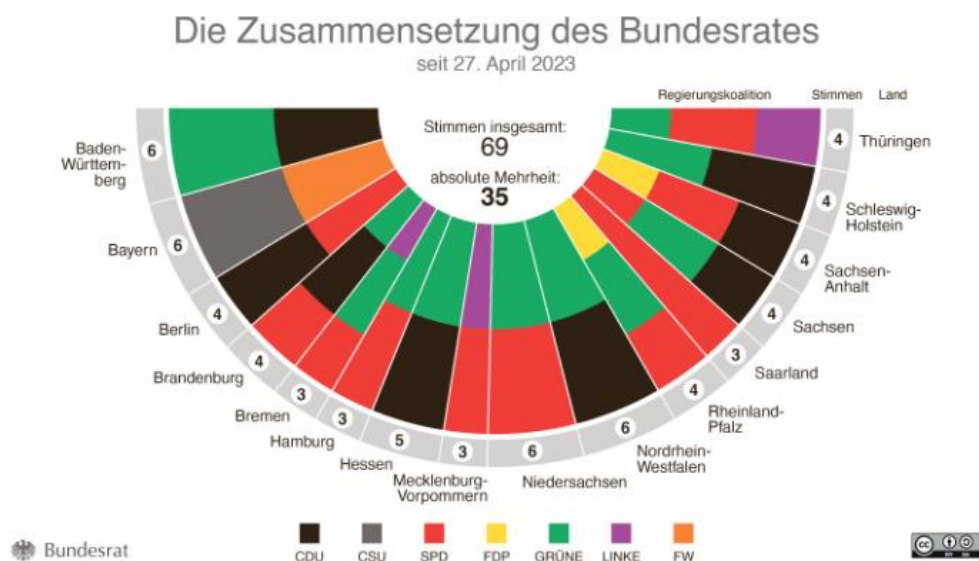
² www.insa-consulere.de

³ A választófejedelmek a Német-római Birodalom fejedelmei voltak, akik a 13. század óta megválaszthatták a következő királyt. Eredetileg heten voltak, az 1356-os Aranybulla („császári alaptörvény”) szabályozta később a Kurfürstek számát és jogait.

⁴ Az Alaptörvény a Szövetségi Tanács megbízatását az 50. és 51. cikkben fogalmazza meg.

a szövetségi államok lakosainak száma szerint osztják el, összesen 69-et. Minden szövetségi államnak 3 és 6 hely közötti képviselője van. A szavazatok megosztása kompromisszumot jelent a tartományokkal szembeni egyenlő bánásmód "szövetségi" megfogalmazása és a vonatkozó népességi adatok pontos visszatükrözésének demokratikus eszméje között. A tartományok másik fontos, formális döntéshozói grémiuma a Miniszterelnöki Konferencia (MPK), amelynek tagja a tartományi miniszterelnökök és a mindenkori kancellár. A Konferencián olyan tartományi jellegű témák kerülnek napirendre, amelyek esetében szövetségi összehangolás szükséges. Klasszikus feladatai közé tartozik az állami szerződések és megállapodások véglegesítése, a tartományok finanszírozásának pénzügyi kérdései, valamint a szövetségi műsorszórási szerződések, továbbá válsághelyzetekben hozott döntések. Az MPKKP elnöke évente változik egy előre rögzített és a tartományok által elfogadott rendszer szerint. Jelenlegi elnöke (2022. október 1-je óta) Stephan Weil (SPD), Alsó-Szászország miniszterelnöke, helyettes elnöke pedig Hendrik Wüst (CDU), észak-rajna-vesztfáliai miniszterelnök. A Miniszterelnöki Konferencia döntött többek között a járvány miatti lezárások bevezetéséről is. Alacsonyabb szintjei például a tartományi miniszteri konferenciák. A tartományoknak ezenkívül állandó képviselőjük van a fővárosban (Landesvertretungen).

1. ábra. A Szövetségi Gyűlés aktuális összetétele

Forrás: www.bundesrat.de/DE/bundesrat/verteilung

A tartományok közötti kommunikáció jelentősége:

- A párbeszéd lehetővé teszi a különböző perspektívák bemutatását és befogadását.
- A párbeszéd elősegíti a kölcsönös megértést.
- A párbeszéd közelebb visz a közös megoldásokhoz.
- A párbeszéd erősíti a tartományok közötti kapcsolatokat, a decentralizációt és a föderalizmust.

- A párbeszéd, a kompromisszumra törekvő vitakultúra kulcsfontosságú tényező a társadalom szociális és gazdasági fejlődése szempontjából.

A regionális politika az Európai Unióban és annak tagállamaiban a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősítésének egyik legfontosabb eszköze. A térségek globális versenyképességének növelése érdekében, a nemzetállamok közötti különböző együttműködési formák keretében más és más intenzitású, illetve hatékonyságú támogatási programokat dolgoztak ki. Számos kohéziós politikai törekvés, illetve regionális program létezik a hátrányosabb régiók felzárkóztatására, a kevésbé fejlett régiók megsegítésére, továbbá a gazdasági versenyben történő lemaradás megelőzésére, a munkanélküliség növekedésének megakadályozására, a jövedelmi különbségek növekedésének elkerülésére. Az EU vezető gazdaságának számító, föderális Németországnak egy sajátos kohéziós utat kellett bejárnia ahhoz, hogy felzárkóztassa a negyven évig egyedülálló kettéosztottság sújtotta keletnémet tartományokat. A német egység napja, október harmadika annak az 1990-es történelmi lépésnek állít emléket, amikor a Német Demokratikus Köztársaság 5 tartománya és Kelet-Berlin hivatalosan beléptek a Német Szövetségi Köztársaságba. Nyugat-Berlin különleges státusza ezzel az aktussal megszűnt. A két német állam régiói között meglévő egyenlőtlenségek felszámolására létrehozták a Német Egység Alapot, majd az úgynevezett Szolidaritási Paktumot, amelynek keretében összesen 251 milliárd eurónyi szövetségi támogatás folyt a keletnémet tartományokba, elsősorban infrastrukturális beruházásokat finanszírozva. 2020. január elsejétől megszűnt a Szolidaritási Paktum, az összes támogatási formát egységes keretbe foglalták, s a felzárkóztatási politika a keleti tartományok mellett immár kiterjed az elmaradottabb nyugati régiókra is. A korábbi prioritásokat újabb célok váltották fel. Előtérbe került a szénbányákat tartalmazó régiók gazdaságszerkezetének korszerűsítése, a zöld energiaforrások kiépítése, a digitalizáció, az ellenállóképesség növelése és a modernizáció, az energiaforrások diverzifikációja, valamint a munkaerőhiány megoldása. A sikeres regionális politika ugyanis nem csupán gazdasági-infrastrukturális támogatás, hanem egy komplex intézkedés csomagból álló rendszer felállítását és működtetését jelenti, amely a régiókon belüli fejlődést segíti és a régiók közötti szinergiát is erősíti. A 2021-es parlamenti választások ugyanakkor felhívták a figyelmet arra, hogy nemcsak a gazdasági fejlettségben és a munkalehetőségek terén térnek el a régi és új tartományok, a társadalom továbbra is megosztott, azaz politikailag is nagy különbségek vannak az egyes országrészek között. Így továbbra is szükség van kiemelt támogatásokra, amely jelenleg az EU ellenállóképességi alapjából, valamint a gazdasági minisztérium regionális gazdasági struktúra javítását szolgáló keretből valósul meg.⁵

1. A német belső felzárkóztatás jogi alapjai:

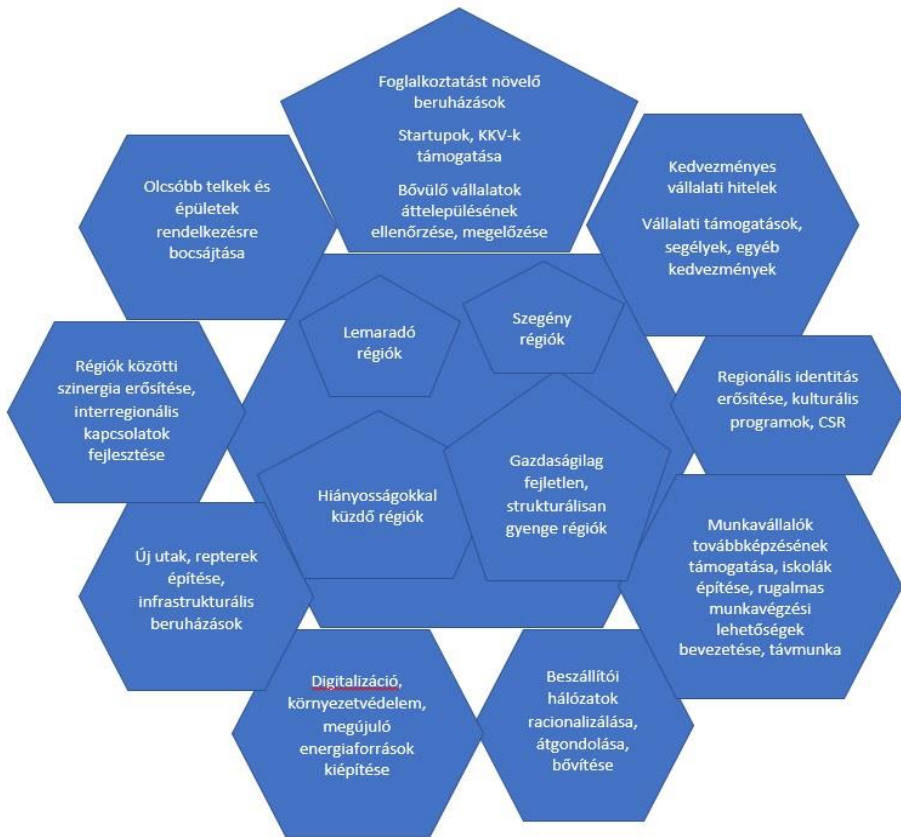
1.1. Közösségi feladatok

A Német Szövetségi Köztársaságban igen hosszú múltra tekint vissza a regionális politika: először 1959-ben fogadtak el területileg lehatárolt gazdaságélénkítési intézkedéseket. A Szövetségi Gazdasági Minisztérium 1968-ban javasolta a regionális gazdaságpolitika korszerűsítését, amelynek útját egy regionális gazdaságélénkítő

⁵ www.germany.representation.ec.europa.eu/news/saarland-thuringen-und-bremen-erhalten-eu-aufbauhilfe-hohe-von-329-millionen-euro-2022-04-19_de

törvény (Gemeinschaftsaufgabe – Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur – GRW) megalkotásában és a hozzá kapcsolódó strukturális politika megvalósításában látta. Ezt „közösségi feladatok” elnevezéssel a német Alaptörvényben is rögzítették. A Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvényének⁶ 91. cikke ugyanis kimondja, hogy a strukturálisan gyenge, gazdasági, demográfiai és infrastrukturális problémákkal küzdő régiók⁷ támogatásban részesülnek. A cél az volt, hogy gazdasági növekedést generáló és helyi munkaerőt foglalkoztató vállalatok telepedjenek meg kevésbé vonzó régiókban. (Az akkor kijelölt 96 régióból jelenleg 16 tartozik ebbe a kategóriába; mind keletnémet, mind pedig nyugatnémet régiók és nemcsak rurális területek, hanem városok is.)

2. ábra. A sikeres regionális politika eszköztára

Forrás: Knoll-Csete Edit. A regionális politika eszköztára⁸

A gazdasági és strukturális nehézségekkel küszködő német régiók számára az Alaptörvény módosítását követően megalkotott német szövetségi támogatási

⁶ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland Art 91a, b www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html

⁷ www.innovation-strukturwandel.de/files/Karte_Strukturschwache-Regionen.pdf

⁸ Knoll-Csete, Edit [2022]: The Background of the Future Oriented German Regional Policy www.cambridge.org/engage/coe/article-details/62ca720b244ce0ae3742f117

program⁹ 1969-ben indult. A GRW célja olyan beruházások elősegítésének támogatása, amelyek közvetlenül növelik a régióban tevékenykedő vállalatok versenyképességét, javítják a gazdasági infrastruktúrát, továbbá támogatják a regionális gazdasági kezdeményezéseket, valamint az ezekhez szükséges regionális politikai kutatásokat. A mai tervezési keretek futamideje 3–4 év. A támogatott régiók száma egyre növekedett. A fejlődésnek indult régiók sem kerültek ki a „Gemeinschaftsaufgabe” köréből, így a hátrányos regionális besorolás miatt sokszor olyan támogatásokat is kifizettek, amelyek gazdaságösztönzési szempontból egyébként nem voltak indokoltak.

A jelenlegi helyzet történelmi gyökereinek megértéséhez érdemes megemlíteni, hogy a német egységre való törekvések a 19. századra nyúlnak vissza, a 20. század végi elképzelések szerint egy teljesen új állam is létrejöhetett volna, azonban végérvényes lezárásukat a Német Egység Szerződés életbe lépése jelentette, amely tulajdonképpen az NSZK fennmaradását, jogfolytonosságát, s ezzel egy időben az NDK megszűnését jelentette. A német egység napja, 1990. október harmadika, ezen a napon a Német Demokratikus Köztársaság 5 tartománya és Kelet-Berlin hivatalosan beléptek a Német Szövetségi Köztársaságba. Nyugat-Berlin különleges státusza pedig megszűnt, egyesült Kelet-Berlinnel. Az 1990-es német újraegyesülési dokumentum többek között rendelkezett a német valutaunió bevezetéséről, de olyan technikainak tűnő részletekről is, mint például az irányítószámok, a telefonszámok és a rendszámok egységesítéséről is. A volt keletnémet tartományok állami segélyezéséhez az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 107. cikkének 2.c. pontja ad jogi alapot¹⁰. A regionális fejlesztéseket az aktuális kihívásokhoz és a helyi adottságokhoz alkalmazkodva komplex intézkedéscsomag teszi lehetővé, a regionális politika végrehajtásához számos kapcsolódó jogszabály kínál keretet.

1.2. Szolidaritási Paktum

Az NDK felbomlásakor számos keletnémet cég nem volt képes helytállni a hirtelen „rájuk szakadt” versenyben, és csődbe ment, felszámolásra került. Sajnos az állami vagyonkezelő társaság, a „Treuhandanstalt” ahelyett, hogy segítette volna a privatizációt, inkább hagyta csődbe menni a keleti vállalatokat (pl. Interflug), illetve szétszabdalta és nagyon nyomott áron nyugatnémet befektetőknek adta el őket. Ennek következtében a keleti tartományokban a munkanélküliség rohamosan növekedett. E gondok kezelésére külön programot alkottak az új (volt keletnémet) tartományok támogatására¹¹. A két korábbi német állam régiói között meglévő egyenlőtlenségek felszámolására hozták létre a Német Egység Alapot, majd 1995-től az úgynevezett Szolidaritási Paktumot. Az egyesülés óta eltelt harminc év során a Szolidaritási Paktum keretében összesen 251 milliárd eurónyi szövetségi támogatás

⁹ Az 1969. október 6-án elfogadott Alkotmánymódosítást (BGB1. I S. 1861) a 2015. augusztus 31-i 269-es rendelet módosította (BGB1. I S. 1471). A támogatásra kijelölt területek a „Koordinierungsausschuss der Gemeinschaftsaufgabe” körébe tartoznak.

¹⁰ (2) A belső piaccal összeegyeztethető: (...) c) a Németországi Szövetségi Köztársaság Németország felosztása által érintett egyes területei gazdaságának nyújtott támogatás, amennyiben a támogatásra a felosztásból eredő gazdasági hátrányok ellensúlyozásához szükség van. Öt évvel a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően e pontot a Tanács a Bizottság javaslata alapján elfogadott határozattal hatályon kívül helyezheti.

¹¹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés már idézett 107. cikkének 2.c. pontja, de ez a kitétel már az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés Maastrichtban elfogadott módosított változatába bekerült.

folyt a keletnémet tartományokba, elsősorban infrastrukturális beruházásokat finanszírozva.

A Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság közötti államszerződés 28. cikke¹² kimondta, hogy a keletnémet tartományok támogatást kapnak a szövetségi köztársaság központi költségvetéséből. Az ott meghatározott viszonylag szerény – nem egészen 70 milliárd márkányi – összeget jóval meghaladta a *Német Egység Alap*¹³ (1990–1994): ennek keretéből ugyanis Berlin, Brandenburg, Mecklenburg-Előpomeránia, Szászország, Szász-Anhalt és Thüringia tartományok összesen 160,705 milliárd márka támogatásban részesültek. Természetesen a többi volt szocialista tagállamra, így a volt NDK-ra is jutottak már korábban is Európai Unió felzárkóztatási források is, de ezek súlya kisebb volt, mint a német belső transzferé.

Az alapot felváltó *I. Szolidaritási Paktum*¹⁴ (1995–2004) célja az volt, hogy tovább segítse a régi és az új tartományok közötti életszínvonal-különbségek kiegyenlítését. Jogi alapját az 1993-ban elfogadott szövetségi konszolidációs program¹⁵ (FKPG) szolgáltatta. A forgalmi adókból származó bevételnek a szövetségi és a tartományi szintek közötti – az utóbbi javára történő – átcsoportosítását, a tartományok finanszírozásának kiegyenlítését (6,8 milliárd euró értékben) tartalmazta, de emellett egy szövetségi kiegészítési juttatásról is rendelkezett (82 milliárd euró nagyságrendben). Tartalmazott továbbá – a keleti országrészek felépítését támogatni hivatott befektetési törvény alapján – 24 milliárd euró juttatást a 1998 és 2001 közötti évekre. Az *I. Szolidaritási Paktum* finanszírozásához Hessen, Baden-Württemberg, Bajorország, Észak-Rajna-Vesztfália és Hamburg járultak hozzá, kedvezményezettjei – az új tartományok mellett – Bréma, Alsó-Szászország, Rajna-vidék-Pfalz, Schleswig-Holstein és a Saar-vidék voltak. A támogatásokat a gazdasági infrastruktúra korszerűsítésére és lakóépületek szanálására költötték.

A II. Szolidaritási Paktum (2005–2019) nevű támogatási keret közvetlenül kapcsolódott az elődjéhez, és hosszú távú, kiszámítható finanszírozást biztosított a keletnémet tartományok számára. Az új tartományok összesen 156 milliárd eurót kaptak, évenként csökkenő összeggel.

A szolidaritási járulékot, ezt a sajátos szolidaritási adót 1991-ben vezették be. Célja infrastrukturális fejlesztések és projektek finanszírozása a keletnémet tartományokban. Ennek mértéke jelenleg a jövedelemadó és a társasági, illetve a nyereségadó 5,5 (korábban 7,5) százaléka. 2018-ban 18,9 milliárd euró folyt be ezen a jogcímen a szövetségi költségvetésbe¹⁶. 2019-ben pedig 19,4 milliárd eurós, 2020-ra 20 milliárd eurós bevételt terveztek. A szolidaritási járulék azonban nemcsak a kelet-németországi területek újjáépítését finanszírozta, hanem pótlólagos juttatást is adott a szövetségi költségvetésnek, hiszen 1995 és 2019 között a szövetségi kormány 87 milliárd euróval több bevételhez jutott, mint amennyit kiadott a Szolidaritási Paktum keretében finanszírozott projektekre. 2019 novemberében a

¹² Gesetz zu dem Vertrag vom 18. Mai 1990 über die Schaffung einer Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik www.gesetze-im-internet.de/wvsug/BJNR205189990.html

¹³ Gesetz über die Errichtung eines Fonds „Deutsche Einheit“

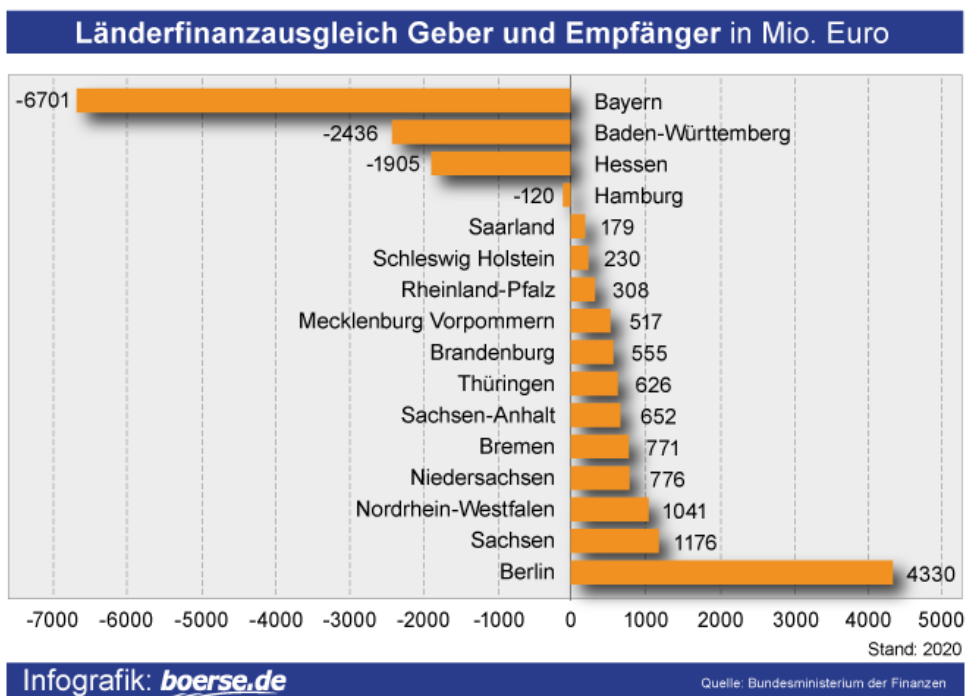
¹⁴ Solidarity Pact I: 1995-2004 Federal Supplementary Allocation (SoBEZ) and Financial Compensation Act (Finanzausgleichgesetz) 1998-2001 Investment Promotion Act /Investitionsförderungsgesetz Aufbau Ost)

¹⁵ www.dejure.org/BGBI/1993/BGBl_I_S_944

¹⁶ A helyzet visszasságát jelzi, hogy 2011 óta minden évben kevesebb támogatást fizettek ki, mint amennyi bevétel ebből a szövetségi költségvetésbe befolyt. (*Beznoska-Hentze* [2020])

német kormány a szolidaritási járulék csökkentéséről döntött az évi 109 ezer eurónál kevesebbet keresők esetében¹⁷. A szolidaritási járulék 2021-ig tervezett fokozatos megszüntetését a koronavírus által okozott gazdasági válság, majd az Ukrajna Oroszország általi megtámadása nyomán kialakult energia-, valamint élelmiszer válság miatt későbbre halasztották¹⁸. A szolidaritási járulékként a költségvetésbe befolyt összeg ugyanis nem célhoz kötött, függetlenül felhasználható bármilyen aktuális többletkiadás finanszírozására. A szolidaritási járulék a legtöbbet kereső 2,2 milliós réteg (az adófizetők 3,7 százaléka), valamint több mint félmillió vállalat számára továbbra is változatlanul fennmarad. Csaknem hatmillió további állampolgárnak pedig továbbra is fizetni kell járulékot, igaz, csökkentett mértékben. Ellenzői szerint a járulék megszüntetése erőteljesebb gazdasági dinamikához vezetne.

3. ábra. A tartományok hozzájárulásáról, illetve támogatásáról 2020-ban

Forrás: Német Szövetségi Pénzügyminisztérium

A 2019-es év végére már nem a kelet-nyugati határvonal választotta el a fejlett és a fejletlen régiókat: az ország minden részén vannak kevésbé fejlett és gazdaságilag erős körzetek is. Azaz némely nyugatnémet területeknek is szükségük van támogatásra, míg egyes keletnémet területek a legfejlettebb német régiókkal is felvehetik a versenyt. Emiatt 2019. december 31-i hatállyal a német parlament

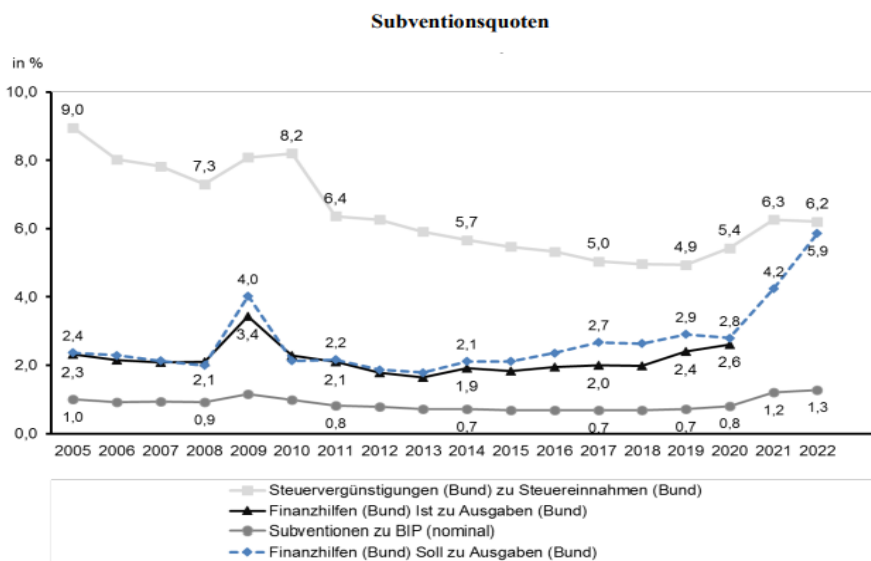
¹⁷ www.focus.de/finanzen/steuern/soli-wird-abgeschafft-so-viel-geld-haben-sie-ab-2021-mehr-in-der-tasche_id_11023230.html

¹⁸ A Szabad Demokraták Pártja (FDP) alkotmányossági panaszt nyújtott be, mondván, a Szolidaritási Paktum megszüntetésével nincs jogalapja a szolidaritási járulék beszedésének.

megszüntette a Szolidaritási Paktumot, és minden német régiót egységesen a „közösségi feladatok” hatálya alá sorolt. A regionális gazdaság struktúrájának javításáról szóló törvényt (1969/2015/GRW) ennek megfelelően módosították.

Az egységesítésnek köszönhetően 2020. január 1-jétől a vállalkozások és a strukturálisan gyenge régiók egyaránt pályázhatnak a több mint 20 szövetségi szintű programra, amelyekre évente összesen 2,5 milliárd euró (ebből az elmaradott régiók számára 1,3 milliárd euró) áll rendelkezésre. A támogatási program súlypontjai a szénfelhasználás kivezetése, a digitalizáció és a szélessávú internet kiépítése, kutatás és fejlesztés, az infrastruktúra és a közellátás javítása, a demográfiai változásokhoz való alkalmazkodás, vállalkozások támogatása és a szakemberképzés lettek. A keletnémet tartományokért felelős kormánybiztos¹⁹ a gazdasági minisztériumból a kancellári hivatalba költözött át 2021 végén, ezzel is kifejezve a keletnémet tartományok támogatásának jelentőségét.

4. ábra. Állami szubvenciók, pénzügyi segélyek alakulása 2005-2022 között

Forrás: 28. Szubvenciók Jelentés 2019-2022

A támogatások elosztása a belső föderális szabályozás, valamint az európai uniós normák alapján történik. A támogatáspolitikát kidolgozó és megvalósító állami,

¹⁹ Új tartományokért felelős kormány megbízottak:

1998-2002, Rolf Schwanitz (SPD), Staatsminister im Kanzleramt

2002-2005 Manfred Stolpe (SPD), Bundesminister für Verkehr, Bau- und Wohnungswesen

2005-2009 Wolfgang Tiefensee (SPD), Bundesminister für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung

2009-2011: Thomas de Maizière (CDU), Bundesminister des Innern

2011-2013: Christoph Bergner (CDU), Parlamentarischer Staatssekretär im Bundesministerium des Innern

2014-2018: Iris Gleicke (SPD), Parlamentarische Staatssekretärin beim Bundesminister für Wirtschaft und Energie

2018-2020: Christian Hirte (CDU), Parliamentary Mr Staatssekretär beim Bundesminister für Wirtschaft und Energie

2020-2021: Marco Wanderwitz (CDU), Parliamentary Staatssekretär beim Bundesminister für Wirtschaft und Energie

2021. december 8. óta Carsten Schneider (SPD) Staatsminister im Kanzleramt

valamint tartományi közigazgatási háttér²⁰ folyamatosan változik, kielégítve az időről időre módosuló uniós jogszabályok igényeit. Átalakultak a tartományi Európa-ügyi minisztériumok, összevontak kapcsolódó munkaterületeket, új minisztériumok, vegyes bizottságok, hivatalok jöttek létre mind tartományi, mind szövetségi szinten, erősítve ezzel a támogatási szinergiát. A német törvényalkotásban a tartományoknak is fontos szerepük van, azaz egy úgynevezett konkurens jogalkotás figyelhető meg. A párhuzamosságot elkerülendő, az Alaptörvény 72. cikke kimondja, hogy amely témakörben a szövetségi szint illetékes, ott elvileg nem alkotható meg tartományi törvény, a már meglévő tartományi törvények pedig hatályon kívül kerülnek (31. cikk). Bár a föderalizmus hatékony eszköze a szubszidiaritásnak²¹, a települések már többször felvetették, hogy közvetlenül Brüsszeltől szeretnének támogatást kapni, nem pedig a sokszor átláthatatlan és hosszú nemzeti csatornákon át.

A pandémia okozta gazdasági válság Németországban elsősorban a gazdaságilag fejlettebb régiókat sújtotta, a keletnémet tartományokban a regisztrált hivatalos esetek száma és a mortalitási ráta is jóval alacsonyabb volt, mint a délnémet régiókban, ahol például a teljes autógyártás és a légitársaságok megakadályozásában, és az általánosan bevezetett rugalmas munkavégzési formák (home office széleskörű elrendelése, mobil munkavégzés támogatása, a rugalmas munkaidő, a desk sharing, a részmunkaidő általános szorgalmazása) áthidaló megoldást jelentettek a lezárások idején. Sokan kiköltöztek vidékre. Az állam által átvállalt "rövidített munka" finanszírozása azonban jelentős terhet rótt a német munkanélküliségi segélyezési kasszára. A német koronasegélyek nemzeti szinten két forrásból valósulnak meg: azaz állami és tartományi támogatásokon keresztül.

A Next Generation²² EU keretében rendelkezésre álló források a REACT-EU-n keresztül segítik a régiókat és a városokat kilábalni a világiárványból, valamint egy

²⁰ Az EU többéves pénzügyi keretéről folytatott tárgyalásokon a Német Szövetségi Külügyminisztérium vesz részt, a Németországba érkező uniós kohéziós politikai támogatások felhasználását viszont a Német Szövetségi Gazdasági és Klímavédelmi Minisztérium koordinálja. A szociális alapból érkező forrásokért a Munkügyi és Szociális Kapcsolatok Szövetségi Minisztériuma a felelős. A mezőgazdasági és vidékfejlesztési, valamint a halászati alapot a Német Szövetségi Mezőgazdasági Minisztérium koordinálja, együttműködve a tartományok illetékes minisztériumaival. A projektek végrehajtásáért azonban az illetékes tartományi minisztériumok felelnek. A német szövetségi miniszterek rendszeresen konzultálnak tartományi kollegáikkal minden fontos európai uniós kérdésben.

²¹ Amely feladatot egy személy vagy közösség konkrét érintettség okán helyi szinten meg tud oldani, arról nem szabad magasabb szinten (esetleg az érintettek kihagyásával) dönteni. „Amit az egyes egyének saját erejükből és képességeik révén meg tudnak valósítani, azt hatáskörükből kivonni és a közösségre bízni tilos; épp így mindazt, amit egy kisebb és alacsonyabb szinten szerveződött közösség képes végrehajtani és ellátni, azt egy nagyobb és magasabb szinten szerveződött társulásra áthárítani jogszerűtlenség, és egyúttal súlyos bűn a társadalom helyes rendjének a felforgatása, mivel minden társadalmi tevékenység lényegénél és benne rejlő erejénél fogva segíteni - szubszidiálni - köteles a társadalmi egész egyes részeit, ellenben soha nem szabad bomlasztania vagy bekebeleznie azokat.” (QA 79.) XI. Piusz *Quadragesimo anno* kezdetű körlevele (1931)

²² A NGEU folyó árakon mintegy 800 milliárd EUR összegű ideiglenes helyreállítási eszköz Európa koronavírus-világiárványból való kilábalásának támogatására, valamint egy zölddebb, digitálisabb és reziliensebb Európa építésének elősegítésére. A NGEU finanszírozása érdekében az Európai Bizottság – az EU nevében – a tőkepiacokról fog legfeljebb 800 milliárd euró forrást bevonni a 2026 végéig hátralévő időszakban: 407,5 milliárd eurót (a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz, a REACT-EU és az uniós költségvetés által finanszírozott más programok keretében nyújtott) vissza nem térítendő támogatások; 386 milliárd eurót pedig kölcsönök formájában. Ez évente átlagosan mintegy 150 milliárd euró összegű hitelfelvételi volument jelent. A REACT-EU a NGEU csomag része, és 2021–2022 folyamán a kohéziós politikai programok kiegészítéseként 50,6 milliárd euró összegű finanszírozást biztosít (folyó árakon). Az intézkedések a munkaerőpiaci reziliencia, a munkahelyek, a kkv-k és az alacsony jövedelmű családok

zöldebb, digitálisabb és ellenállóbb Európát építeni. A kiegészítő források folyósítása elsősorban az Európai Regionális Fejlesztési Alapon (ERFA) és az Európai Szociális Alapon (ESZA), továbbá az ifjúsági foglalkoztatási kezdeményezésen keresztül történik. A Bizottság 2021. június 28-án 800 millió euró összegű kifizetést teljesített a Next Generation EU keretében, 16 tagállamban (Franciaországban, Görögországban, Csehországban, Németországban, Lengyelországban, Litvániában, Hollandiában, Szlovákiában, Észtországban, Ausztriában, Dániában, Finnországban, Bulgáriában, Svédországban, Portugáliában, Horvátországban), amik összesen 41 nemzeti és regionális programra irányulnak a REACT-EU, vagyis a kohéziós célú és az európai területeknek nyújtandó helyreállítási támogatás keretében.

2. A német egységesülési folyamat értékelése

Harminc évvel a politikai egység kiépítését követően úgy tűnik, hogy sikeresen ledőltek a kelet–nyugati regionális választóvonalak is, és egységessé vált a németországi felzárkóztatáspolitikai. A német egységről 2020 szeptemberére elkészült jelentés²³ szerint a keleti országrész felépítése lassú folyamat volt, mégis gazdasági sikertörténetnek számít. Emelkedtek a bérek és a nyugdíjak, a gazdasági teljesítmény 1990 óta megduplázódott, csökkent a munkanélküliség. A keletnémetek életszínvonala tovább közeledett a nyugatnémet tartományokban élőkéhez, jóllehet még mindig nem érte el azt. Jelenleg átlagosan 15 százalékkal keres kevesebbet az, aki egy keleti tartományban kezdi meg munkavállalói pályafutását²⁴. Az egy főre számított „gazdasági erő” a keleti régiókban 2017-ben 73 százalékát tette ki a nyugatinak. Számos szociológiai hátránnyal is járt a nyugatnémet társadalmi, gazdasági és valutarendszer teljes körű átvétele. A keletnémet családok karrierje megtört, munkahelyeik megsemmisültek, munkanélküli-segélyekből kellett élniük, szociális segélyezetté váltak. Az újraegyesítést követő kezdeti eufóriát hatalmas

támogatására, valamint a zöld és digitális átállás és a fenntartható társadalmi-gazdasági helyreállítás időtálló alapjainak megteremtésére irányulnak. *Forrás: NGEU*

Hessen 18 millió euró támogatást kapott az egyetemek, egyetemi kórházak és más kutatóintézetek infrastruktúrájának fejlesztésre. (2022.03.28) Bajorország 44 millió eurós támogatáshoz jutott a kis- és közepes vállalkozások energiahatékonyságának helyi fejlesztésére és árvízvédelemre. Észak-Rajna-Vesztfália 64 millió eurónyi támogatást kapott az oktatási intézmények digitalizációjára, a turizmus és az egészségügyi szektor fejlesztésére, a zöld infrastruktúra kialakítására. (2022. 02.10) Baden-Württemberg 27 millió euró összegű támogatás-kiegészítést kapott többek között covid-vírussal kapcsolatos kutatásokra, ezenkívül a KKV szektor fejlesztésére, azok versenyképességének és ellenálló-képességének növelésére. (2022.03.18) Bajorország 12 millió eurós kiegészítéshez jutott oktatás-nevelési projektekre, professzionális tréningekre, digitalizációval és zöld átalakulással kapcsolatos felkészítő tanfolyamokra és környezetvédelmi intézkedésekre. (2022. 03.18) Szászország, Tübingia és Bréma kiegészítő támogatást kapott 32,9 millió euró értékben gazdasági problémák felszámolására és a digitalizációs ökológiai átalakulások finanszírozására, a pandémia által érintett fiatal generáció támogatására. Saarland 7,5 millió eurót kap kutatási projektekre. Tübingia 21,7 millió eurót kapott kutatási infrastruktúra-fejlesztésre, egészségügyi projektekre, kis- és közepes vállalatok támogatására. Bréma 3,7 millió eurót kapott fiatal vállalkozók megsegítésére. Ez az összeg segítséget adott a szakképzettség megszerzéséhez és a továbbtanuláshoz is. (2022.04.22)

²³ Jahresbericht der Bundesregierung zum Stand der Deutschen Einheit 2020
dip21.bundestag.de/dip21/btd/19/225/1922580.pdf

²⁴ Az Európai Unió keleti bővítésének előnyei az Európai Unió számára. Doktori (PhD) értekezés, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/103/1/becsey_zsolt.pdf (2001) 302. Becsey a lassú felzárkózás tapasztalatai kapcsán kiemeli: Míg 1991-ben a keresetek az új tartományokban a nyugati bérek 50 százalékára rúgtak, ez 1997-re már elérte a 75 százalékot. Sajátos módon az ún. fehérgalléros alkalmazottaknál a lemaradás 1991-ben az átlagnál nagyobb volt, mint a fizikai alkalmazottaknál, de az évtized végére ez kiegyenlítődt. Vagyis 1997 óta is nagyon kevéssé tudott közeledni a keleti és nyugati tartományok bérszínvonalára.

kiábrándulás követte, míg a nyugatnémet családok csaknem zavartalanul folytathatták megszokott életvitelüket.

A Lipcsei Egyetem 2018-as felmérése szerint a német tőzsdén (DAX) jegyzett 196 cégnél csupán 5 keletnémet menedzsert alkalmaztak; hasonlóképpen alacsony, csupán 6 százalékot tett ki a keletnémet származású vezető bírók aránya. A két ország rész gazdasági struktúrája közötti különbséget sem sikerült teljesen felszámolni. A munkaerő termelékenységében 5–10 százalékos hátrányban vannak a keleti tartományok. (Harminc évvel ezelőtt a keleti dolgozók a nyugati szintnek csupán 30 százalékát teljesítették.) A Leibnitz Intézet kutatásai szerint a keleti vállalatok csúcspozícióit nyugatnémet menedzserekkel töltötték fel, a minisztériumok magas rangú hivatalnoki posztjain szinte kizárólag nyugatnémetek dolgoztak, ez a lépés azt is megakadályozta, hogy keleten is kialakuljon egyfajta elitképződés.

Ezen kívül az is megállapítható, hogy a keletnémet városok termelékenysége napjainkban még mindig csak 70–75 százaléka a nyugatnémet városokénak. A tőzsdei vállalatok sem sietnek keletre áttelepíteni székhelyüket, ami pedig új bevételeket, fejlesztéseket és kvalifikált munkaerőt jelentene a keletnémet városoknak. A német államigazgatásra jellemző, hogy sokan ingáznak Berlinbe, és az itt dolgozó családok sem költöznek át véglegesen a német fővárosba. A német állótöke-beruházások túlnyomó többsége a nyugatnémet régiókban valósul meg, és ide jut a kutatásra és fejlesztésre szánt összegek jelentős része is. A keleti ország részben is láthatunk sikertörténeteket is, mint például a Berlin környéki Teltow-Fläming régió, vagy a Tesla Gigafactory-ja Berlin-Brandenburgban, valamint a covid-bezárásokból és az online kereskedelemből profitáló berlini székhelyű Zalando, illetve HelloFresh. Ugyanezen dilemmák jelentek meg több, Közép- és Kelet-Európa gazdasági felzárkózásával foglalkozó tudományos elemzésben is. Nevezetesen az a kérdés, hogyan tudnának közeledni egymáshoz a GDP és a bérek felzárkóztatása tekintetében az EU posztkommunista régiói, ha a régiók elsősorban a nyugati csúcstechnológiai beruházásokra, nyugati irányításra és az importált innovációra támaszkodnak, anélkül, hogy vállalataikat inkubálva és erősítve inkább saját K+F tevékenységük fellendítésével, önerőből történő közvetlen külföldi befektetések exportját segítenék elő, illetve a hazai vállalatokkal együttműködve hoznának létre regionális központokat országokban.²⁵

3. Közvélemény-kutatás a strukturálisan elmaradottabb német régiók támogatásáról

A berlini tartományi képviselők körében végzett közvélemény-kutatásom eredményei, továbbá a fentiekben is ismertetett országos felmérések alapján összegezhetőek az alábbi megállapítások:

Az I. és II. szolidaritási paktum tulajdonképpen teljesítette küldetését azzal, hogy hozzájárult a régi és az új tartományok közötti különbségek csökkentéséhez. Ugyanakkor a keletnémet tartományok szempontjából a közös feladatból származó források éves növelésére lenne szükség ahhoz, hogy ne csökkenjen a finanszírozás a 2020 előtti időszakhoz képest.

Az általánosan használt (gazdasági) kritériumok alapján: az egy főre jutó bruttó hazai termék, az egy főre jutó jövedelem és a munkanélküliségi ráta

²⁵ BECSEY, Zsolt: Az Európai Unió keleti bővítésének előnyei az Európai Unió számára. Doktori (PhD) értekezés, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/103/1/becsey_zsolt.pdf (2001) 302.

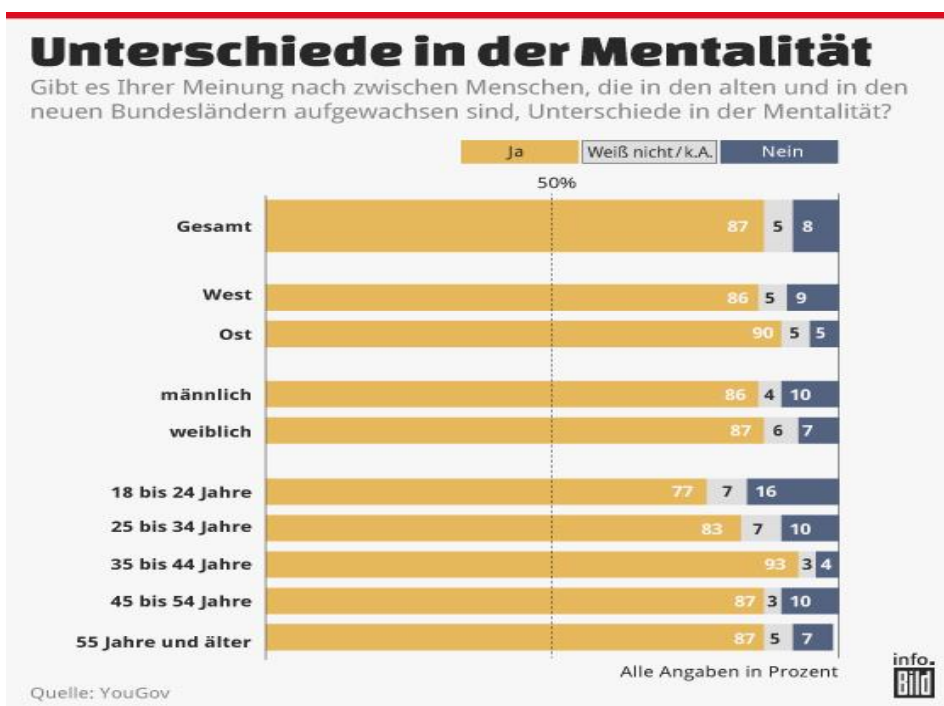
ismeretében elmondható, hogy a különbségek jelentősen csökkentek az újraegyesítés óta. 2020-ban Nyugat-Németországban 5,6% és Kelet-Németországban 7,3% volt a munkanélküliségi ráta. A havi átlagos jövedelem 2878 euró volt Nyugat-Németországban 2019. december 31-én és 2414 euró Kelet-Németországban (a nyugati szint 83,9%-a). Az egy főre jutó GDP 2020-ban a régi szövetségi államokban (Berlinnel) 76 251 eurót, az új szövetségi államokban (Berlin kivételével) pedig 62 347 eurót (a nyugati szint 81,8%-át) tett ki.

A bürokrácia csökkentésének lehetőségei mindig felmerülnek az új tartományok közigazgatási reformjában. Az életkörülmények közötti eltéréseket a német egység eredményeinek kivizsgálására létrejött bizottság zárójelentése foglalja össze.

A szolidaritási járulék megszüntetése, illetve fenntartása politikai döntés. A szolidaritási pótlékot fizetők körét már az elmúlt jogalkotási időszakban is jelentősen csökkentették. Hogy teljes mértékben meg kell-e szüntetni, arról a szövetségi alkotmánybíróság dönt. Jelenleg azonban inkább a folytatásáról van szó a háború és a covid pandémia miatt. A járulék nem célhoz kötött, hanem szabadon felhasználható.

Egy 2022-es Bild-felmérés szerint még mindig különbségek vannak a között, hogy ki melyik országrészben nőtt fel: a megkérdezettek 87 százaléka úgy véli, hogy a mentalitásbeli eltérések oka a különböző országrészekben gyökeredzik.

5. ábra. Mentalitásbeli eltérések Kelet-Nyugat-Németországban

Forrás: Bild Zeitung 2022. október 3. a német egység napja

A legutóbbi német szövetségi, illetve az utóbbi években lezajlott tartományi választások rámutattak arra is, hogy még mindig nem létezik egy igazi, a keletnémet tartományok sajátosságait, problémáit és lehetőségeit felismerő és képviselő politikai

erő. Az új kormányban például csak két miniszter keletnémet származású, ezért a keletnémet tartományok lakosságának nagy része nem a középpártokra szavazott, hanem beállt a szélsőségesebb véleményeket hirdető populáris alternatíva mögé. Ezt a jelenséget sokan a keletnémetek támogatására létrejött kormány meghatalmazott által folytatott politika sikertelenségével is magyarázzák, ami a jelen cikkben leírtakat is alátámasztja, hiszen a keleti tartományoknak továbbra is szükségük volna kiemelt gazdaságfejlesztő programokra, és olyan lehetőségekre, amelyek megállítják a fiatalabb munkavállalók elvándorlását a fejlettebb nyugatnémet gazdasági centrumokba. A 2021-es választások arra is felhívták a figyelmet, hogy a pandémiát követő gazdaságpolitikai újjáépítés nem kerülheti meg a környezetvédelmi előírásokat és célokat, hiszen például a zöld párt legnagyobb sikereit éppen Berlin keleti kerületeiben érte el. A keleti tartományok fontosságát az SPD/ZÖLDEK/FDP kormánykoalíció úgy kívánta nyomatékosítani, hogy a keletnémet kormány megbízotti funkciót 2021 decemberében a kancellári hivatalba helyezte át. 2023. március elsején pedig a kormány arról döntött, hogy Halléban létrehozza a Német Egység és Európai Átalakulási Jövő Centrumot²⁶.

Németországnak jelenleg az alábbi kihívásokkal kell szembenéznie: keleti tartományok, illetve lemaradó régiók felzárkóztatása, az aktuális válságok kezelése (pénzügyi válság, migrációs válság), a Covid pandémia utáni regenerálódás, az ellenállóképesség növelése, az egyre növekvő munkaerőhiány megoldása, a zöld technológiák bevezetése, az orosz-ukrán háború miatt kialakult energiaválság kapcsán az energiaellátás biztosítása, az energiafüggőség csökkentése, a fenntartható fejlődés finanszírozása, az áremelkedések kompenzálása. A megoldások középpontjában a környezetvédelmi projektek állnak: azaz a klímapolitika, valamint az energiapolitika, a fenntartható fejlődést célzó támogatás keretében kerülnek kiépítésre a megújuló energiaforrások, amelyek támogatása az 50 milliárd eurós „Jövő Csomag”-ból történik.

Összegzés

A német egység megvalósulásáról készített 2020-as jelentés megállapította, hogy elérkezett az idő a „Kelet-Nyugat” szemléletmód megváltoztatására, és inkább a városok és vidékük felzárkózására kell koncentrálni. (Megjegyzendő, hogy a keleti tartományok még mindig nem érték el a nyugati tartományok gazdasági fejlettségi szintjét, és sajnos ezáltal nem indulnak azonos esélyekkel a telephelyekért folytatott harcban sem.) A Szolidaritási Paktum megszüntetése újabb vita előtt nyitott utat. A volt NDK régiói immár nem tudnak kedvezőbb esélyekkel versenybe szállni sem az állami, sem az uniós támogatásokért, ugyanakkor megjegyzendő, hogy a keleti tartományokat kevésbé sújtották a pandémia hatásai. A 2021-es választások eredményei is felhívták a figyelmet arra, hogy továbbra is szükség van a keleti tartományoknak szóló gazdasági-politikai támogatásra, az ottani ipari telephelyek létrehozására, valamint a keletnémet munkaerő attraktív és zöld energiára épülő lehetőségei körének bővítésére. Ezt a célt szolgálja a Halléban létrehozandó Jövő Centrum, amely működését előreláthatóan 2028-ban fogja megkezdeni. Elengedhetetlen egy öntudatos és sikeres keletnémet politikai és gazdasági elit kialakítása ahhoz, hogy a keleti tartományok is sikeresen alkalmazzák a regionális politika-mix kínálta lehetőségeket, megtalálják és sikeresen pályázzanak a szükséges

²⁶ www.bundesregierung.de/breg-de/themen/deutsche-einheit/zukunftszentrum-deutsche-einheit-2165268, www.zukunftszentrum-halle.de

forrásokra. A közös növekedés kulcsa a tartományok közötti, illetve a tartományok és a szövetségi kormány közötti hatékony együttműködés, ez a közös építkezés a „senkit sem hagyunk lemaradni” elv betartása mellett lehet csak eredményes. A 2022-es német egység napja alkalmából készített INSA-felmérés szerint a németek 70 százaléka elégedetlen a jelenlegi németországi folyamatokkal: a nyugatnémetek 22, míg a keletnémetek csupán 17 százaléka elégedett, a kormánnyal pedig a nyugatnémetek 69, a keletnémetek 74 százaléka kritikus; mindez alátámasztja, hogy sok még a teendő. (Joachim Gauck korábbi köztársasági elnök (SPD) 2023. június 19-i cikkében arra szólítja fel a német kormányt, hogy kezdjen párbeszédet az emberekkel és javítsa a kommunikációját.²⁷ Gauck óva intett attól, hogy eszközként használják a lakosság félelmét. A polgárok körülbelül egyharmada fontosabbnak tartja a biztonságot, mint a szabadságot, így minden politikai tábor számára csábító, hogy az aggodalmakat saját érdekeire használja fel – figyelmeztetett.) Azonban azt is ki kell hangsúlyozni, hogy a németek relatív többsége a keletnémet EU-beilleszkedést sikerebbnek tartja, mint más, pl. lengyel és cseh felzárkózást.

Hivatkozások

Alecke, B.–Mitze, T.–Untiedt, G. [2010]: Regional Growth Effects of Private Sector Investment Grants in Germany? A Spatial Econometric Analysis for German Labour Markets. Gesellschaft für Finanz- und Regionalanalysen (GEFRA), Working Paper 5.

Alm, B. [2013]: Erfolgskontrolle der regionalen Wirtschaftsförderung. Möglichkeiten und Grenzen der ökonomischen Wirkungsforschung. Volkswirtschaftliche Schriften 565 (zugl. Dissertation), Berlin: Duncker und Humblot.

Asmacher, C. [1989]: Regionale Strukturpolitik in der Bundesrepublik Deutschland: Wirkungsweise und zielkonforme Gestaltung. Beiträge zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung, 129 (zugl. Dissertation), Münster.

Asmacher, C.–Schalk, H. J.–Thoss, R. [1987]: Analyse der Wirkungen regionalpolitischer Instrumente. Beiträge zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung, 120, Münster.

Bade, F.-J.–Alm, B. [2010]: Endbericht zum Gutachten Evaluation der Gemeinschaftsaufgabe „Verbesserung der regionalen Wirtschaftsstruktur“ (GRW) durch einzelbetriebliche Erfolgskontrolle für den Förderzeitraum 1999– 2008 und Schaffung eines Systems für ein gleitendes Monitoring. <http://hdl.handle.net/10419/93487>

Becsey Zsolt [2017]: Makrogazdasági adatok az Európai Bizottság jelentéseinek függvényében. Polgári Szemle, 13. évf. 1–3. sz. 41–50. o. <https://doi.org/10.24307/psz.2017.0905>.

Az Európai Unió keleti bővítésének előnyei az Európai Unió számára. Doktori (PhD) értekezés, http://phd.lib.uni-corvinus.hu/103/1/becsey_zsolt.pdf (2001) 302.

²⁷ www.welt.de/politik/deutschland/article245939222/Joachim-Gauck-Redet-doch-mit-den-Leuten-fordert-Gauck-von-der-Bundesregierung.html

Berke-Boytha-Dienes-Oehm-Király-Martonyi [2006]: Az Európai Közösség kereskedelmi joga. Budapest: Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Állami támogatások, 296-297. o. ISBN 963-224-743-4

Berke Barna [2003]: 6. A tagállamokra vonatkozó EK-versenyjog és 7. A versenyjog és a versenyhatóság az EK külgazdasági kapcsolataiban. Megjelent: Berke-Boytha-Dienes-Oehm-Király-Martonyi-Mádl: Az Európai Közösség kereskedelmi joga. Budapest: KJK-KERSZÖV. 286-318. és 319-329. o.

Beznoska, M.-Hentze, T. [2020]: Auswirkungen der Reform des Solidaritätszuschlags auf die Steuerzahler. Initiative Neue Soziale Marktwirtschaft GmbH., Berlin. www.insm.de/fileadmin/insm-dms/text/kampagne/steuern-senken-jetzt/Soli/20200127_Gutachten_Soli-Reform_IW.pdf

Blien, U.-Maierhofer, E.-Vollkommer, D.-Wolf, K.-Blume, L.-Eikelpasch, A.-Geppert, K. [2003]: Determinanten der Regionalentwicklung in Ostdeutschland. Megjelent: *Blien, U.* (Hrsg.): Die Entwicklung der ostdeutschen Regionen. Beiträge zur Arbeitsmarkt- und Berufsforschung, 267, Nürnberg, 1-66. o.

Blundell, R.-Costa Dias, M. [2000]: Evaluation Methods for Non-Experimental Data. Fiscal Studies, Vol. 21. No. 4. 427-468. o. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2000.tb00031.x>

Bölting, H. M. [1976]: Wirkungsanalyse der Instrumente der regionalen Wirtschaftspolitik, Beiträge zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung, 35, Münster.

Brandt-Hermann-Sabathil: Förderhilfen für die neuen Bundesländer 3. Auflage Economics Verlag ISBN 3-87081-301-6

BMF [2020]: 27. Subventionsbericht des Bundes. 2017-2020. Bundesministerium der Finanzen, Berlin. www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Downloads/Broschueren_Bestellservice/2020-03-01-Subventionsbericht.pdf?__blob=publicationFile&v=16

BMWi [2020]: Jahresbericht der Bundesregierung zu Stand der Deutschen Einheit 2000. Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, Berlin. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/publikationen/jahresbericht-der-bundesregierung-zum-stand-der-deutschen-einheit-2020-1788700>

Bundesregierung [2020]: Das gesamtdeutsche Fördersystem für strukturschwache Regionen. www.bmwi.de/Redaktion/DE/Downloads/G/gesamtdeutsches-foerdersystem.pdf?__blob=publicationFile&v=16

Deitmer, I. [1993]: Effekte der regionalen Strukturpolitik auf Investitionen, Beschäftigung und Wachstum, Beiträge zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung, 153, (zugl. Dissertation), Münster.

Dienes-Oehm Egon-Erdős István-Király Miklós-Martonyi János-Somssich Réka-Szabados Tamás [2014]: Az Európai Unió gazdasági joga I.: A belső piac és a közös kereskedelempolitika. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_527_eu_gazdasagi_jog/ch01.html. Az államnak, illetve állami hatóságoknak biztosított speciális jogok – az aranyrészvényügyletek 6. fejezet

Eckey, H.-F.–Kosfeld, R. [2005]: Regionaler Wirkungsgrad und räumliche Ausstrahlungseffekte der Investitionsförderung. Jahrbuch für Regionalwissenschaft, 2, 149–173. o.

Einfluss der europäischen Gemeinschaften auf die Wirtschaftsförderung 9. Wesel-Jade-Seminar 1987 Bremen Economica Verlag

Erfeld, W. [1989]: Determinanten der regionalen Investitionstätigkeit in der Bundesrepublik Deutschland, Beiträge zum Siedlungs- und Wohnungswesen und zur Raumplanung, 59, Münster.

Európai Parlament [2020]: Regionális állami támogatások https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_3.1.8.pdf

Franz, W.–Schalk, H. J. [1989]: Wie effizient ist die regionale Strukturpolitik? Megjelent: Währungsreform und Soziale Marktwirtschaft, Schriften des Vereins für Socialpolitik, N. F., 190, Berlin, 149–162.

Horváth, Gyula [2011]: Regionális támogatások az Európai Unióban. Budapest: Osiris.

Horváth Gyula (szerk.) [2000]: A régiók szerepe a bővülő Európai Unióban. Pécs: MTA Regionális Kutatások Központja. <http://www.regscience.hu:8080/xmlui/handle/11155/1438>

Imbens, G. W.–Wooldridge, J. M. [2009]: Recent Developments in the Econometrics of Program Evaluation. Journal of Economic Literature, Vol. 47. No. 1. 5–86. o. <https://doi.org/10.1257/jel.47.1.5>

Iván Gábor–Katona János [2001]: Regionális politika. Megjelent: *Kende Tamás–Szűcs Tamás* (szerk.): Az Európai Unió politikái. Budapest: Osiris.

Kengyel Ákos [2002]: Az Európai Unió regionális politikája. Budapest: Aula.

Kiss J. László [2015]: Németország. Megjelent: *Marján Attila* (szerk.): Európa-politológia: tagállamok Európái. Budapest: NKE Szolgáltató Kft., 45–117. o.

Knoll-Csete, Edit [2022]: The Background of the Future Oriented German Regional Policy www.cambridge.org/engage/coe/article-details/62ca720b244ce0ae3742f117

Kőrösi István [2009]: Németország – a nemzetközi pénzügyi válság és a belső problémák kezelése. Megjelent: *Somai Miklós* (szerk.): Nagy EU-tagállamok és a gazdasági válság. Budapest: MTA Világgazdasági Kutatóintézet, 45–56. o.

Nyikos Györgyi (szerk.) [2017]: Kohéziós politika 2014–2020. Budapest: Dialóg Campus Kiadó.

Nyikos Györgyi (szerk.) [2018]: Állami támogatások. Budapest: Nordex Nonprofit Kft.–Dialóg Campus Kiadó.

Partnerségi Megállapodás [2014]: Partnerségi Megállapodás Németország és az Európai Bizottság között az európai strukturális és beruházási alapok végrehajtásáról a 2014-2020-as támogatási időszakban. CCI Nr. 2014DE16M8PA001. 2014. szeptember 15. www.ec.europa.eu/info/publications/partnership-agreement-germany_hu

Recker, E. [1977]: Erfolgskontrolle Regionaler Aktionsprogramme durch Indikatoren – Schriftenreihe der Bundesforschungsanstalt für Landeskunde und Raumordnung, 6, Bonn.

Sachverständigenrat [2003]: Staatsfinanzen konsolidieren – Steuersystem reformieren, Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung, Jahresgutachten 2003/2004, Wiesbaden.

Schalk, H. J. [1992a]: Kapitalnutzungskosten, Investitionen und Beschäftigung in den regionalen Fördergebieten der Bundesrepublik Deutschland. Megjelent: Birg, H.–Schalk, H. J. (Hrsg): Regionale und sektorale Strukturpolitik, Rainer Thoss zum 60. Geburtstag, Deutsche Akademie für Städtebau und Landesplanung, Zentralinstitut für Raumplanung. Münster, 163–185. o.

Schalk, H. J. [1992b]: Effects of Regional Policy on Investment and Employment in the Federal Republic of Germany. Volkswirtschaftliche Diskussionsbeiträge der Universität Münster, 155, Münster.

Schalk, H. J.–Untiedt, G. [1995]: Kapitalnutzungskosten in den Kreisen der wiedervereinigten Bundesrepublik Deutschland. Informationen zur Raumentwicklung, Heft 4/5, 283–293. o.

Scharpf, F. W. [2009]: Föderalismusreform: Kein Ausweg aus der Politikverflechtungsfalle? Frankfurt–New York: Campus Verlag.

Senat Berlin [2020]: 30 Jahre Gemeinschaftsaufgabe. Teil 1. Senatsverwaltung für Wirtschaft, Energie und Betriebe, Berlin.

Linkek jegyzéke:

www.germany.representation.ec.europa.eu/news/saarland-thuringen-und-bremen-erhalten-eu-aufbauhilfe-hohe-von-329-millionen-euro-2022-04-19_de

www.cambridge.org/engage/coe/article-details/62ca720b244ce0ae3742f117

www.moz.de/nachrichten/brandenburg/oel-embargo-pck-schwedt-ausschuss-in-brandenburg-beraet-ueber-raffinerie-und-kriegsfolgen-64360803.html

www.wallstreet-online.de/nachricht/15437805-brandenburg-pocht-erhalt-oel-raffinerie-schwedt

www.nordkurier.de/brandenburg/oel-embargo-bedroht-pck-in-schwedt-das-sagen-die-menschen-dort-1348183705.html

www.tagesschau.de/wirtschaft/raffinerie-schwedt-habeck-101.html

www.ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/coronavirus-response/react-eu/

www.op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/d3e77637-a963-11eb-9585-01aa75ed71a1

<https://zukunftszenrum-halle.de/>

SOCIAL AND ECONOMIC CHARACTERISTICS OF GERMAN UNITY AND REGIONAL DEVELOPMENT

Regionalism, solidarity and dialogue

EDIT KNOLL-CSETE

Germany has been reunited for almost 33 years, with the motto "growing together". Currently, the German unity policy assumes that the integration of the two parts of the country has been successfully completed, so it is time to focus on solving the current challenges (covid regeneration, energy crisis, food crisis, climate crisis, labour shortage, migration) for the sake of „New Hope“. At the same time, according to this year's INSA Survey, conducted on the German Unity Day, the majority of the German citizens do not consider the unification process to be completely successful. 47 percent of West Germans and 56 percent of East Germans seem to be dissatisfied, while only 44 percent of West Germans and 33 percent of East Germans believe that the integration was successful. In this article, I examine and analyse this cohesion process, which has lasted for more than thirty years, with particular emphasis on the instruments of regional policy and the funding programmes that have taken place in parallel in both parts of Germany.

Keywords: regional policy, German unity, state aid, structurally disadvantaged regions, Germany, solidarity